

Melhus

Folkehelseprofilen er et bidrag til kommunens arbeid med å skaffe oversikt over helsetilstanden i befolkningen og faktorer som påvirker denne, jamfør lov om folkehelsearbeid. Statistikken er hentet fra KommuneHelsa statistikkbank per februar 2018 og er basert på kommunegrenser per 1.1.2018.

Nye indikatorer i 2018:

- **Alkoholomsetning, basert på tall fra dagligvarehandel og Vinmonopol**
- **Cannabisbruk, Ungdata**
- **Trangboddhet**
- **Hjerte- og karsykdom, sykehusinnleggelses og dødsfall**

Andre nyheter:

- **Tall på antall skjenkesteder og skjenketidsslutt, se figurer på midtsidene**

Utgitt av
Folkehelseinstituttet
Avdeling for helse og ulikhet
Postboks 4404 Nydalen
0403 Oslo
E-post: kommunehelsa@fhi.no

Redaksjon:
Camilla Stoltenberg (ansv. redaktør)
Else Karin Grøholt (fagredaktør)
Fagredaksjon for folkehelseprofiler
Idékilde: National Health Observatories, Storbritannia
Foto: Colourbox og Scanpix
Bokmål
Batch 1202182244.1202182251.1202182244.1202182251.13/02/2018
0:06

Elektronisk distribusjon:
www.fhi.no/folkehelseprofiler

Noen trekk ved kommunens folkehelse

Temaområdene i folkehelseprofilen er valgt med tanke på mulighetene for helsefremmende og forebyggende arbeid, men er også begrenset av hvilke data som er tilgjengelige på kommunenivå. Indikatorene tar høyde for kommunens alders- og kjønnsammensetning, men all statistikk må også tolkes i lys av annen kunnskap om lokale forhold.

Befolkning

- I aldersgruppen 45 år og eldre er andelen som bor alene lavere enn i landet som helhet.

Levekår

- Andelen barn (0-17 år) som bor i husholdninger med lav inntekt er lavere enn i landet som helhet. Lav inntekt defineres her som under 60 prosent av nasjonal medianinntekt.
- Andelen barn (0-17 år) som bor trangt er lavere enn i landet som helhet. Trangboddhet defineres her ut ifra boligens areal og antall rom.

Miljø

- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er litt eller svært fornøyd med lokalmiljøet, er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen.

Skole

- Andelen 10.-klassinger som trives på skolen er lavere enn i landet som helhet. Tallene er hentet fra Elevundersøkelsen.
- Frafallet i videregående skole er lavere enn landsnivået. Frafall er likevel en viktig folkehelseutfordring også for mange kommuner som ligger bedre an enn landet som helhet. I KommuneHelsa statistikkbank kan du se hvordan frafallet i kommunen varierer med foreldrenes utdanningsnivå.

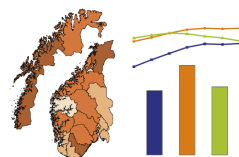
Levevaner

- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de minst én gang siste 12 måneder har drukket så mye at de har følt seg tydelig beruset, er høyere enn i landet som helhet. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen.
- Tall for alkoholomsetningen i kommunen er presentert på midtsidene og i folkehelsebarometeret. Statistikken er basert på omsetningen i dagligvarebutikker i kommunen og Vinmonopol i regionen. I kommuner med mye grensehandel kan tallene gi et skjevt bilde av alkoholforbruket. Det er delvis tatt hensyn til handelslekkasje mellom kommuner, turisme og tilgjengelighet til Vinmonopol, les mer om dette i KommuneHelsa statistikkbank.
- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de minst én gang siste 12 måneder har brukt cannabis, er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen.

Helse og sykdom

- Forskjellen i forventet levealder mellom de som har grunnskole som høyeste utdanning og de som har videregående eller høyere utdanning, er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. Forskjellen i forventet levealder er en indikator på sosiale helseforskjeller i kommunen.

For flere indikatorer og mer detaljert statistikk se
KommuneHelsa statistikkbank,
khs.fhi.no

Alkohol, narkotika og folkehelse

Redusert forbruk av alkohol og andre rusmidler i befolkningen kan gi en betydelig folkehelsegevinst og bidra til å minske sosial ulikhet i helse. Kommunen har flere virkemidler, spesielt når det gjelder alkohol.

Alkohol- og narkotikabruk er blant de viktigste risikofaktorene for helsetap og tidlig død. Grupper med lavere utdanning og/eller dårligere økonomi rammes i større grad enn andre.

Alkohol forårsaker mest problemer

Alkohol er årsak til betydelig mer helsemessige og sosiale problemer i samfunnet enn narkotika. I 2016 var det litt over 80 prosent av voksne som hadde drukket alkohol siste år. De ti prosentene som drikker mest, står for om lag halvparten av det totale forbruket. Det er ingen skarp grense mellom bruk og skadelig bruk. Mest utsatt er de som har et stort alkoholinntak over tid og/eller store inntak per gang (drikker til de blir beruset). Menn drikker mer og blir oftere beruset enn kvinner.

Jo høyere alkoholforbruket er i befolkningen, jo flere er det som har et risikofylt alkoholbruk. Totalforbruket er derfor en god indikator på hvor mange som har et svært høyt alkoholinntak, og dermed økt risiko for helsemessige og sosiale skader.

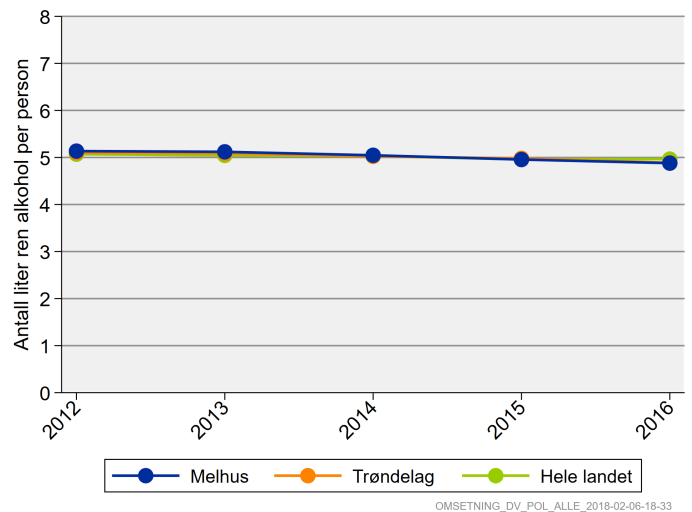
Figur 1 viser at tilgjengeligheten av alkohol påvirker totalforbruket i befolkningen. I den enkelte kommune kan den registrerte alkoholomsetningen være et mål på totalforbruket og dermed en indikator på omfanget av skader knyttet til alkohol.

Figur 2 viser alkohol kjøpt i dagligvarebutikker i kommunen og Vinmonopol i regionen. Det er delvis tatt hensyn til handelslekkasje mellom kommuner, avstand til Vinmonopol samt turisme, men disse faktorene må likevel tas i betraktning i tolkningen av tallene. Det er ikke korrigert for grensehandel, så det må vurderes om også dette kan ha påvirket tallene. Separate tall for dagligvarehandel og Vinmonopol er tilgjengelig i KommuneHelse statistikkbank.

Alkoholbruk kan ha både umiddelbare og langsiktige effekter på helse og livskvalitet. Risikoen for ulykkes- og voldsskader øker i forbindelse med beruselsesdrikking. Høyt forbruk over tid øker risikoen for enkelte kreftformer, hjerte- og karsykdommer, psykiske lidelser, leverskader, selvmord og selvmordsforsøk.

Ungdom er særlig sårbare for skadevirkninger av alkohol. Til tross for aldersgrensene på 18 og 20 år for å få kjøpt henholdsvis øl/vin og brennevin, drikker likevel mange under 18 år alkohol. Noen drikker da så mye at de blir beruset. Andelen som drikker alkohol og som drikker seg beruset, øker gjennom tenårene. **Figur 3**, på neste side, viser andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de har vært beruset i løpet av siste 12 måneder. Tallene presenteres for kommunen, fylket og landet som helhet.

Figur 2. Alkohol kjøpt i dagligvarebutikker i kommunen og på Vinmonopol i regionen, omregnet til liter ren alkohol per innbygger per år for aldersgruppen 15 år og eldre.

Cannabis er det vanligste narkotiske stoffet

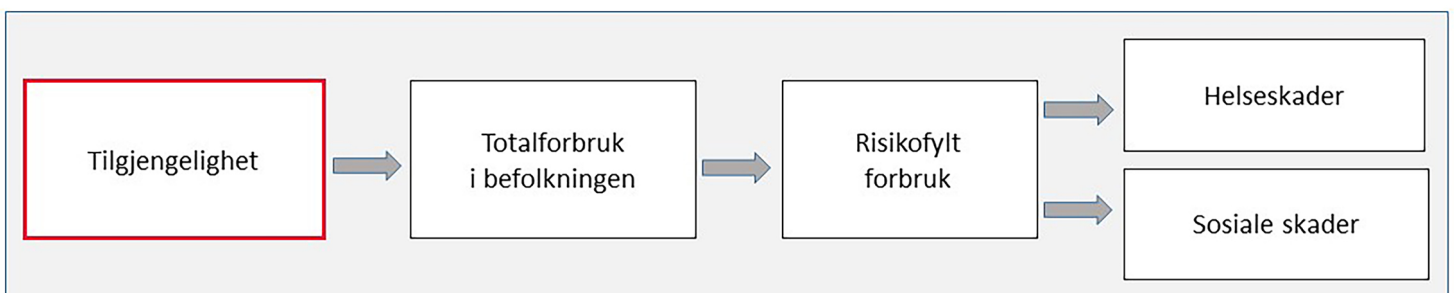
I den voksne befolkningen er det vel 4 prosent som har brukt cannabis (hasj, marihuana) de siste 12 månedene, viser spørreundersøkelser. Cannabis er mest utbredt blant unge voksne og mer utbredt blant menn enn blant kvinner. Noen få begynner å bruke cannabis før ungdomsskolealder. Andelen øker gjennom tenårene. I **figur 3** på neste side presenteres tall på cannabisbruk for ungdomsskoleelever i kommunen, fylket og for landet som helhet. For cannabisbruk er trafikkskader det største folkehelseproblemet.

En liten andel av befolkningen bruker andre narkotiske stoffer enn cannabis. Bruken er hyppigere i 20-30-årsalderen enn blant yngre og eldre. Inntak av stoff med sprøyter øker risikoen for overdose og bidrar til spredning av hepatitt og HIV.

Sosiale konsekvenser

Både når det gjelder alkohol og narkotika, vil risikofylt bruk øke risikoen for sosiale problemer. Eksempler er tap av arbeid og inntekt, vold og hærverk, ødelagte relasjoner til familie og venner og ekskludering fra sosiale arenaer. Risikofylt bruk kan også bidra til redusert helse og livskvalitet hos brukernes ektefeller og barn, arbeidskolleger, venner og naboer. Samfunnets kostnader knyttet til rusmiddelbruk er også store, slik som produksjonstap i arbeidslivet og kostnader til helse- og sosialtjenester, politi og rettsvesen. Et effektivt rusforebyggende arbeid gir derfor en stor samfunnmessig gevinst, både med hensyn til folkehelsen og bruk av samfunnets ressurser.

Figur 1. Forenklet modell over sammenhengen mellom tilgjengelighet, forbruk, helsemessige og sosiale konsekvenser av alkoholbruk.

Hvilke virkemidler har kommunen?

Alkohol er et lovlig rusmiddel og kommunen har flere virkemidler for å regulere forbruket. For narkotika har kommunen færre virkemidler, fordi det aller sterkeste virkemiddelet - forbud - allerede er tatt i bruk.

Kommunene er pålagt å lage en alkoholpolitisk handlingsplan som blant annet gir en vurdering av situasjonen og beskriver tiltak. Mange kommuner utarbeider en mer omfattende rusmiddelpolitisk handlingsplan. Det rusforebyggende arbeidet kan sees som en del av det generelle folkehelsearbeidet.

Barn og unge

Oppvekst og levekår påvirker risikoen for å ta i bruk rusmidler. Kommunen kan blant annet følge opp barn fra utsatte familier. Slik oppfølging kan gjøres gjennom helsestasjon, barnehage og skole og ved at barn og unge har tilgang til gode og rimelige fritidstilbud.

Det er et mangfold av rusforebyggende programmer rettet mot barn og unge. Noen programmer er mer lovende enn andre, men effektene er ofte små og kortvarige.

Program for folkehelsearbeid i kommunene er en ny tiårig satsing fra Helse- og omsorgsdepartementet. I programmet er barn og unge en prioritert målgruppe, og det skal utvikles tiltak og verktøy som blant annet skal brukes i det rusforebyggende arbeidet.

Salg og skjenking av alkohol

De viktigste forebyggende virkemidlene som kommunene har til rådighet for å redusere alkoholforbruket, er å begrense antall salgs- og skjenkesteder og innskrenke salgs- og skjenketider. Forbruket går ned og skadeomfanget reduseres dersom antall salgs- og skjenkesteder reduseres og salgs- og skjenketider innskrenkes. **Figur 4** viser antall skjenkesteder i kommunen.

Det er vist at en times innskrenking av skjenketiden reduserer volden nattetid i helgene med 16 prosent. Normaltiden for skjenking av øl/vin er til kl. 01.00. Kommunene kan imidlertid innskrenke skjenketiden, eller de kan utvide den til kl. 03.00, se **figur 5**.

Salgs- og skjenkesteder har ansvar for forsvarlig alkoholhåndtering, som å unngå skjenking til mindreårige og overskjenking. Kommunene er pålagt å føre kontroller.

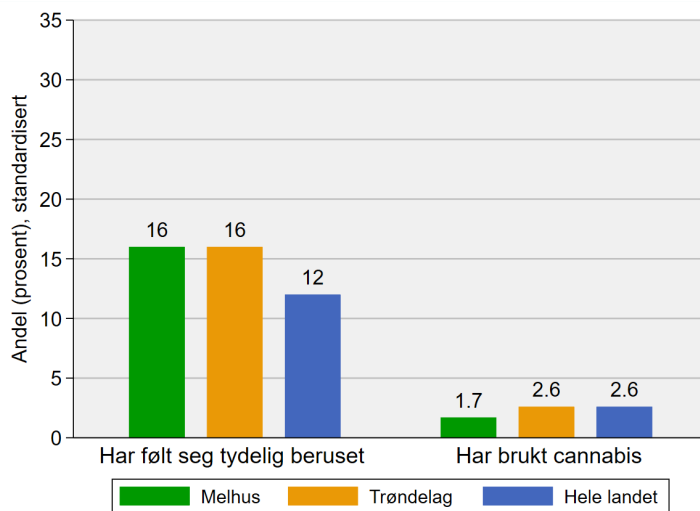
Virkemidler for å redusere narkotikabruk

Det er få lokale befolkningsrettede virkemidler med påvist effekt på narkotikabruk. Fra forskning på blant annet alkohol og legemidler vet vi at redusert tilgjengelighet reduserer bruken. Hvis dette også gjelder narkotika, er det viktig å gjøre en innsats for å redusere lokale brukermiljøer fordi et lokalt brukermiljø medfører at det ofte er lett å få tilgang til ulike narkotiske stoffer. For å unngå rekruttering til og økning i narkotikabruk i befolkningen, er det derfor viktig å arbeide for at personer i eksisterende narkotikamiljøer får hjelp og slik redusere det lokale brukermiljøet.

Les mer:

- Utvidet artikkel med referanser på www.fhi.no/folkehelseprofiler
- www.forebygging.no
- www.kommunetorget.no
- [Program for folkehelsearbeid i kommunene](#)

Figur 3. Andelen ungdomsskoleelever som i løpet av de siste 12 måneder «drukket så mye at de har følt seg tydelig beruset» og andelen som «har brukt cannabis» (2015-2017).

Figur 4. Skjenkesteder (2016).

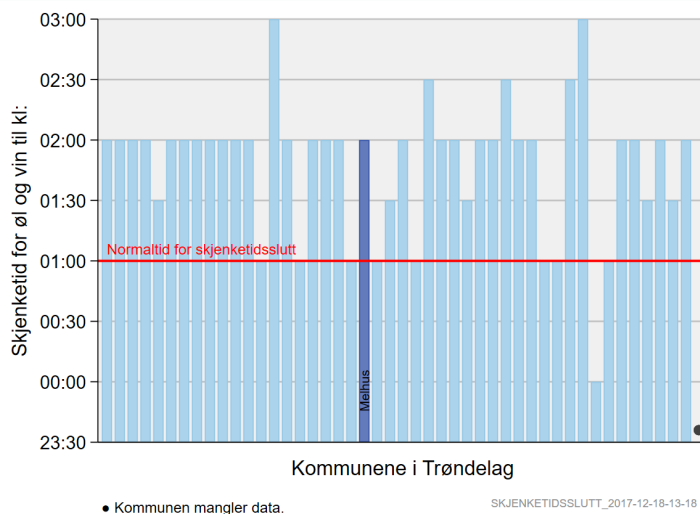
I Norge er det om lag 7000 skjenkesteder.

• Melhus kommune har 9 skjenkesteder.

Antall skjenkesteder er en grov indikator på tilgjengelighet av skjenket alkohol til kommunens innbyggere.

Kapasiteten vil imidlertid variere betydelig mellom skjenkesteder, og antall skjenkesteder vil blant annet variere med turistvirksomhet.

Figur 5. Tidspunkt for skjenketidsslutt for øl og vin i kommunene i ditt fylke sammenliknet med normaltid for skjenketidsslutt (2016).

Folkehelsebarometer for kommunen

I oversikten nedenfor sammenlignes noen nøkkeltall i kommunen og fylket med landstall. Forskjellen mellom kommunen og landet er testet for statistisk signifikans. I figuren og tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønns sammensetning sammenliknet med landet. Klikk på indikatornavnene nedenfor for å se utvikling over tid i kommunen. I Kommunehelsestatistikkbank, <http://khs.fhi.no> finnes også statistikk uten alders- og kjønnsstandardisering samt utfyllende informasjon om indikatorene. For mer informasjon, se www.fhi.no/folkehelseprofiler

- Kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landsnivået
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landsnivået
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- De ti beste kommunene i landet

En «grønn» verdi betyr at kommunen ligger bedre an enn landet som helhet. Vær oppmerksom på at dette likevel kan innebære en viktig folkehelseutfordring for kommunen, fordi landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter.

Tema	Indikator	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Folkehelsebarometer for Melhus
Befolkning	1 Befolkningsvekst	0,73	1,1	0,85	prosent	
	2 Personer som bor alene, 45 år +	20,8	24,6	25,3	prosent	
	3 Valgdeltakelse, 2017	77,6	78,4	78,2	prosent	
Levekår	4 Vgs eller høyere utdanning, 30-39 år	83	84	82	prosent	
	5 Lavinntekt (husholdninger), 0-17 år	8,9	9,9	12	prosent	
	6 Inntektsulikhhet, P90/P10	2,3	-	2,8	-	
	7 Bor trangt, 0-17 år	12	17	19	prosent	
Miljø	8 Barn av enslige forsørgere	13	15	15	prosent	
	9 God drikkevannsforsyning	90	92	88	prosent	
	10 Forsyningsgrad, drikkevann	72	86	88	prosent	
	11 Skader, behandlet i sykehus (ny def.)	12,6	13,9	13,7	per 1000 (a,k)	
	12 Fornøyd med lokalmiljøet, Ungd. 2017	69	69	70	prosent (a,k)	
Skole	13 Med i fritidsorganisasjon, Ungd. 2017	69	69	66	prosent (a,k)	
	14 Fortrolig venn, Ungdata 2017	90,6	90,5	90,1	prosent (a,k)	
	15 Trives på skolen, 10. klasse	83	85	86	prosent (k)	
	16 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. kl.	24	25	24	prosent (k)	
Levevaner	17 Laveste mestringsnivå i regning, 5. kl.	26	26	24	prosent (k)	
	18 Frafall i videregående skole	19	21	22	prosent (k)	
	19 Lite fysisk aktiv, Ungdata 2017	11	12	14	prosent (a,k)	
	20 Overvekt inkl. fedme, 17 år	26	24	23	prosent (k)	
	21 Alkohol, har vært beruset, Ungd. 2017	16	16	12	prosent (a,k)	
	22 Alkoholomset., dagligvare og Vinmonopol	4,9	4,9	5	liter per person	
	23 Røyking, kvinner	5,7	5,5	7,8	prosent (a)	
	24 Har brukt cannabis, Ungdata 2017	1,7	2,6	2,6	prosent (a,k)	
Helse og sykdom	25 Forventet levealder, menn	79,9	79,2	78,8	år	
	26 Forventet levealder, kvinner	84,3	83,3	83,1	år	
	27 Utdanningsforskjell i forventet levealder	4,6	4,6	4,9	år	
	28 Fornøyd med helse, Ungdata 2017	72	71	71	prosent (a,k)	
	29 Psykiske sympt./lid, primærh.tj., 15-29 år	147	156	152	per 1000 (a,k)	
	30 Muskel og skjelett, primærh.tj. (ny def.)	334	332	319	per 1000 (a,k)	
	31 Hjerte- og karsykdom (ny definisjon)	20,1	17,2	17,9	per 1000 (a,k)	
	32 Lungekreft, nye tilfeller	40	54	58	per 100 000 (a,k)	
	33 Antibiotikabruk, resepter	361	356	360	per 1000 (a,k)	
	34 Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år	93,8	95,9	95,1	prosent	

Forklaring (tall viser til linjenummer i tabellen ovenfor):

* = standardiserte verdier, a = aldersstandardisert og k = kjønnsstandardisert

1. 2016. 2. 2017, i prosent av befolk. 3. Godkjente stemmer i prosent av stemmeberettigede. 4. 2016, høyeste fullførte utd. (av alle med oppgitt utd.). 5. 2016, barn som bor i hushold, med inntekt under 60 % av nasjonal median. 6. 2015, forholdet mellom inntekten til den personen som befinner seg på 90-prosentilen og den som befinner seg på 10-prosentilen. 7. 2016, trangbodhet defineres ut ifra antall rom og kvadratmeter i boligen. 8. 2014-2016, 0-17 år, av alle barn det betales barnetrygd for. 9. 2016, definert som tilfredsstillende resultater mht. E. coli og stabil drikkevannsløseleveranse. Omfatter vannverk som forsyner minst 50 pers. 10. 2016, befolkning tilknyttet vannverk som forsyner minst 50 pers., i % av totalbef. 11. 2014-2016, def. inkluderer nå forgiftninger. 12. U.skole, svært eller litt fornøyd. 13. U.skole, drevet så mye at de har følt seg tydelig beruset én gang eller mer ila. siste 12 mnd. 22. 2016, liter ren alkohol omsatt per innbygger 15 år+. Grensehandel må tas i betraktning når tallene tolkes. Se beskrivelse av hvordan indikatoren er beregnet. 23. 2012-2016, fødende som oppga at de røykte i begynnelsen av svangerskapet i % av alle fødende med røykeopplysninger. 24. U.skole, har brukt cannabis én gang eller mer ila. siste 12 mnd. 25/26. 2002-2016, beregnet basert på aldersspesifikk dødelighet. 27. 2001-2015, vurdert etter forskjellen i forventet levealder, ved 30 år, mellom de med grunnskole som høyeste utdanning og de med videregående/høyere utdanning. 28. U.skole, svært eller litt fornøyd. 29. 2014-2016, brukere av fastlege og legevakt. 30. 2014-2016, 0-74 år, muskel- og skjelettplager og -sykdommer (ekskl. brudd/skader), brukere av fastlege/legevakt/fysioterapeut/kiropraktor. 31. 2014-2016, omfatter innlagte på sykehus og/eller døde. 32. 2007-2016. 33. 2016, 0-79 år, utleveringer av antibiotika på resept. 34. 2012-2016. For Ungdata-indikatorer er fylkes- og landstall gjennomsnitt over tre år. Datakilder: Statistisk sentralbyrå, NAV, Valgdirektoratet, Norsk pasientregister, Ungdata-undersøkelsen fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet - Storbymuniversitetet, Utdanningsdirektoratet, rapp. kommunenes forvaltning av alkoholollen, Vernepliktsverket, Vannverksregisteret, Medisinsk fødselsregister, Hjerte- og karregisteret, Primærhelsetjenestene fastlege/legevakt/fysioterapeut/kiropraktor (KUHR-databasen i Helseledningsregisteret), Reseptregisteret, Kreftregisteret, Nielsen Norge, Vinmonopolet og Nasjonalt vaksinasjonsregister SYSVAK. For mer informasjon, se khs.fhi.no